

M. KOURIL, E. F. BURIAN: A MUNKA SZINHÁZA
Divadlo Prace, Praha. 1938.

M. Kouril, színházi építész és E. F. Burian, a D 39 vezetője e füzetben egy új prágai színház terveit ismertetik. Ez a színház Középeurópa legmodernebb nép-színháza lenne, melynek megépítésénél a leghaladottabb színháztudományi eredményeket érvényesítenék. A dolgozat legérdekesebb része, ahol M. Kouril a *Munka Színház* tervezetét vázolja föl, mely a történelmi fejlődésben napjaink szakaszának „felel meg” minden vonatkozásban ehhez igazodik. Szerinte a színpad és a nézőtér s ezek szerkezete között a viszony kölcsönös. Érvelésében illusztrációkkal szemlélteti a nézőtér és színpad elválasztására irányuló törekvéseket az antik színháztól a barokk színházig. Ezek a törekvések a függöny és a világítószerkezet közbeiktatásával teljesedtek be, minek következtében a színpad és a nézőtér között megszakadt a szerves kapcsolat, ami pedig az antik és angol színházban még megvolt. A színpadi tér fejlődésében a barokktól máig két irányt különböztet meg. Az egyik a Pozzo-féle barokk *Guckkasten*-színpad technikai tökéletesítése, a másik ugyanezen a típuson belül a szintér többszörösítése. *Gutzeit* színháztervei megmutatták a színpad és a nézőtér egy térbe való foglalásának lehetőségét. Ez a kísérlet, ha nem is szakít a barokk hagyományokkal, eredményesen utal az antik színházra. Még jelentősebb az amerikai *Norman Bell Geddes* terve, amelyben a színház két felhozott típusa tudatosan egy teret alkot. Emellett mindkét színházépítész meghagyja a legtipikusabb barokk színpadelemet: a diszletet. *Gropius* „totális” színháza tovább megy s a nézőtől a drámai térbe való beilleszkedést követeli. Ezen a ponton tesz kísérletet Kouril a néző aktivizálásának meghatározására. Szerinte bármely színpadi mű szintézise szükségszerűen két végletesen ellentétes pontot tételez fel: a nézőt és a színészt. Csak e két poláris egység közötti feszültség — amelyben a néző a sztatikus, a színész a dinamikus elem — alkotja a drámai szintézist. Kitér M. Kouril az orosz színházépítésre is, megállapítva, hogy itt nemcsak színházi kérdések a fontosak, sőt tulsúlyban vannak azok, amelyek kívül esnek a színház tulajdonképpeni területén. Végül így fogalmazza meg a kérdést: „A színház tere egység, amit a rendező és a színpadtervező a rendezés alkalmával felcsztanak. Ennek a szerkezete minden drámai mű esetében más és más.” A *Munka Színház* erre a szintézisre tör. A drámai tér fogalmába beletartozik a szorosan vett színházi téren (színpad, nézőtér és nézőközönség) kívül a színész, a világítás és a hang. Ezek az elemek teszik a modern színház szintézisét. A befejező részben M. Kouril mindezeket külön-külön és egymáshoz, valamint a közönséghez és a színész akciójához való viszonyukban vizsgálja meggyőzően. (M.)

FL. ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ, AL. ROSCA, S. CUPCEA: ADAPTAREA SOCIALĂ (A társadalmi alkalmazkodás) Ed. Inst. de Psihologie al Universității din Cluj. 1938.

Különleges figyelmet érdemelnek azok a tudományos munkák, melyek olyan nagyjelentőségű kérdést igyekeznek felmérni, mint amilyen a társadalmi alkalmazkodás. Fenti munka is ebből a szempontból tarthat elsősorban igényt érdeklődésre.

A viszonylatok bonyolultsága következtében úgy tűnik, hogy a társadalmat irányító egyes részelemek feladták eddigi funkcionális szerepüket s a maguk számlájára kezdenek dolgozni. Amit pedig a funkcionális egységből így kiszakadt részek a többi részeketől követelnek, több mint amire azok képesek s a folyamatok egy bizonyos pontján beáll a

látszólagos egység, de a valóságban a szétdolgozás lassu időszaka. Az irányítás gyorsütemű részcsoportosításokat eszközöl, egyre-másra változtatja a helyzetek minőségét, a maga érdekeinek megfelelően. A változtatások azonban túlméretezettek s az történik, hogy a szerveződés alatt álló társadalmi helyzetek rosszindulatu elméretezettsége a biopszichikai egységet alkotó organizmus rugalmassági képességét mindinkább meghaladja. A kedvezőtlen szituációkat felfogó, átélő egység funkcionális egyensulya megbomlik, az eddig egybedolgozó elemek kezdenek megválni egymástól a gyors iramban változó, ellentmondásokkal telt perceptív mező s az organizmus potenciális betegségre való hajlandósága miatt; a viselkedés a normától egy bizonyos szögben elhajlik s a beteges alkatok konturjai mind nagyobb erővel törnek be megnyilvánulásaiba.

A könyv a fenti tételek vonatkozásainak szellemében készült. A társadalmi alkalmazkodást tárgyalja s ebből a szempontból vizsgálja az érzelmi állhatatlanságot, a bűnözők, öngyilkosok, rendellenesek és elmebetegek kérdését. Szerzők nem állnak meg a tények egyszerű leírásánál s a jelenségek mechanizmusának feltárásánál, hanem utalnak azokra a módozatokra is, amelyek szem előtt tartása megkönnyíti a társadalomba való integrálódást. Az öröklött tulajdonságok s a környezet hatása az alkalmazkodás kialakulására, a bbtípus és az alkalmazkodás, a kor és nem közötti korreláció, stb. mind olyan kérdések, amelyekre a könyv statisztikai kimutatásokkal felel. Megfontolást érdemlő adatokat találunk az öngyilkosságokra és gyilkosságokra vonatkozóan. (Az öngyilkosok arányszáma egymillió lakosra országoként: Ausztria 293, Franciaország 229, Németország 224, Svédország 148, Dánia 147, Belgium 135, Anglia 102, Románia 102, Olaszország 83, Norvégia 60, Spanyolország 57, Írország 33.) A romániai adatok 1932-36, a többi államoké 1921-25 közti időszakra vonatkoznak. Romániára vonatkozólag az öngyilkosságok és gyilkosságok számát tartományok és vármegyék szerint is megtalálja az olvasó. Az adatok és statisztikai megfontolások alapján szerzők arra az eredményre jutnak, hogy az Erdély-részi vidékeken tapasztalható öngyilkosságok egy, a belső konfliktusokra előnyösen predisponált lakosságra utalnak. Az öngyilkosok arányszáma különösen nagy Háromszék, Udvarhely, Brassó, Nagykovács és Temes megyében. Az okozati összefüggések keresésében viszont szerzők megállnak egy olyan ponton, amely csupán utal a végső magyarázatra, de feleletet nem ad. Végső magyarázatul ugyanis az etnikumot tüntetik fel s nem azokat a társadalmi és művelődésbeli viszonylatokat, amelyek között az illetékes népcsoportok (magyarok, svábok) élnek. Az elvi következtetésre jogosító adatok száma 19.312. Ebből 3330 közönséges bűnöző, 9636 öngyilkos, 434 elmebeteg, 5912 pedig áldozat. A következtetések *Kretschmer*, az olasz konstitucionalista iskola (*Viola, Pende*), *Mac Dougall* és *Woodworth* társadalom-pszichológiai szellemében történnek. Míg az előbbi a biotipológiai és viselkedés-alkat közti összefüggéseket világítja meg, vagyis az öröklött testiség valószínű hatótényezőit vizsgálja, az utóbbiak az objektív társadalmi közületek (család, hivatáskör, osztály, államrendszer) hatására hívják fel a figyelmet.

Mi határozza meg a viselkedés-alkatot? Az öröklött tulajdonságok-e vagy a társadalmi körülmények? A konstitucionalista iskola szerint az alkat élettani és lélektani eredő, amihez egyénenként sajátos alkalmazkodási képesség és funkcionális egyensuly járul. Ezt az eredőt azután elsősorban az öröklött tulajdonságok határozzák meg s csak másodsorban a környezet. Az öröklött és környezeti jelenségkör között egyébként

a fogamzás pillanatától kezdve állandó és dialektikus kölcsönhatás áll fenn. Az egyének a statisztikai értelemben vett különböző biotípusoknak megfelelően viselkednek s életstílusuk akár normális, akár nem, mindig eredménye a biotípus és a helyzetek dialektikus egymásrahatásának. Az öröklött adottságnak csupán annyiban van nagyobb jelentősége, amennyiben a biotípus öröklött képességeinek és szervezettségének alkatminősége szerint eltéréseket mutathat. Ez nem mond ellent annak, hogy pl. a képesség szerint kb. egyszinten mozgó biotipológiai schizofim egyének a társadalmi szituációk különbözősége következtében viselkedésükben szétválhatnak s az egyikből romantikus író vagy hidegen számító vezér, a másikkól rabló vagy schizofréniás lesz. Mert az egyén bizonyos adottságokkal lép a társadalmi környezetbe, melyek rugalmasságuknál fogva alakíthatók. A gyengébb alkat idejekorán kezelve jobb formát ölthet, az erősebb rossz körülmények között felbomlik. Ezek a reális tények kényszerítik a pszichiatriát arra, hogy lehetőleg ne gyógyító, hanem megelőző lépést eszközöljön a rossz alkatra prediszponált egyénnel szemben. Itt lép közbe az *eutenika* szerepe, amelynek hatósugara éppen a társadalmi alkalmazkodás kérdéseinek területére esik, főfeladatául tűzve ki a biopszichikai funkciók megerősítését, fejlesztését, az alkalmazkodás betegségeinek megelőzését s a betegek kezelését. Minderől a könyv második részében van szó, az eutenika és eugenika feladataival kapcsolatban ejtett sok finom meglátás között. Egy dolgot azonban a tárggyal szembeni tudományos pszichológiai kötöttségnél fogva nem hangsúlyozhat ki a könyv eléggé: az alkalmazkodásbeli képesség felborulásának televényt nyújtó társadalmi lét kérdését, az egyén függőségét a szerveződést meghatározó társadalmi rendszertől, mellyel szemben a pszichológia természetesen csak exisztenciális ítéleteket hozhat, míg az értékítélet megfogalmazása a szociológus, sőt a politikus feladata. (*Mezei Dezső*)

NÉMETH ANDOR: A NAPOSABB OLDALON. Budapest 1938.

Ezzel a könyvvel a szociográfiai irodalomban megszólalt a földbirtokos is. Véleménye már azért is fontos, mert érdekelt félről van szó. „A naposabb oldalon“, mint a címből is kitűnik, nem a Viharsarokhoz hasonló vidék helyzetét mutatja be, hanem az ennél sokkal jobb viszonyok közt élő Győr megye leírását adja. Itt szerző szerint „nincsenek munkás gécepontok a munkanélküliek tömegeivel, nem élnek reszketősök, ördögűzők, nincs tanyaprobléma sem... E környék munkásviszonyainak leírását tehát nem minősíthetik izgatásnak azok, akik a legszörnyűbb szegénység, az ember által elszenvedhető legnagyobb nyomoruság feltárását bujtogatásnak nevezik.“

Az olvasó azt várná, hogy ezek után kiegyensúlyozottabb viszonyok leírását találja a könyvben. Tudvalevőleg Győr vármegye Magyarország mezőgazdaságilag legfejlettebb törvényhatóságai közé tartozik, kitűnő földje, vízi útja, elég sűrű vasuti és közuti hálózata van, terményeit a nyugati piacok közelsége folytán könnyen és jóáron értékesíti, népsűrűsége pedig kisebb, mint a tiszántuli. Ennek ellenére ugyanazokkal az agrár és szociális bajokkal találkozunk. A cselédbérek évtizedek óta mozdulatlanok. „A gazdasági cselédek élete ma is ugyanolyan szinten mozog, mint hatvan évvel ezelőtt, noha ez idő alatt a mezőgazdaság belterjessége mérföldes léptekkel haladt előre.“ A többi munkás helyzetében sincs javulás. A sommások elhelyezése terén különösen sok a kívánnivaló. Alig van gazdaság, ahol a vándormunkások részére megfelelő épület állna rendelkezésre. Leggyakrabban még a nemek sincsenek elkülö-